Aldring og helse
Nasjonalt senter

Hvordan spørre om og undersøke alkoholbruk blant eldre?

Asker, 11. oktober 2022

Kjerstin Tevik (RN, MSc, PhD)

Forsker ved Nasjonalt senter for Aldring og helse

Postdoktor ved Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie, NTNU

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Innhold

- Bakgrunn og anbefalinger
- Metode
- Resultater
- Oppsummering

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Bakgrunn

- Økt fokus på alkoholbruk blant eldre de siste tiårene i USA [1-5], i Europa [6-9] og i Norge [129, a].
- Eldre drikker mer enn tidligere, færre er avholdende og mange har et risikofylt drikkemønster [10-12, 20, 129, a, b].
- Eldre i Norge har høyere drikkefrekvens enn yngre aldersgrupper [13].
- Forskjellen på drikkemønsteret til eldre kvinner og eldre menn i Norge har blitt redusert [10, a].

WINEGLASS LEISURE - FREE PHOTO ON PIXABAY

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Hvorfor er økt fokus på alkoholbruk i eldre år viktig?

- Eldre tåler alkohol dårligere sammenlignet med når de var yngre [29-31].
- Det samme inntaket av alkohol kan ha negativ effekt på helsen når en blir eldre. Grunnen til dette er at:
  - Eldre har mindre kroppsvæske i forhold til fett som gjør at alkoholen har mindre vann det kan løses ut i.
  - Blodgjennomstrømningen i lever blir redusert når vi blir eldre, noe som fører til at leveren lettere blir skadet.
  - Leverenzymene blir mindre effektive når vi blir eldre, noe som fører til at vi får en mindre effektiv nedbrytning av alkohol.
  - Indre organer som lever, fordøyelsessystemet og hjerte- og karfunksjoner blir lettere skadet av alkohol når vi blir eldre [29-31].

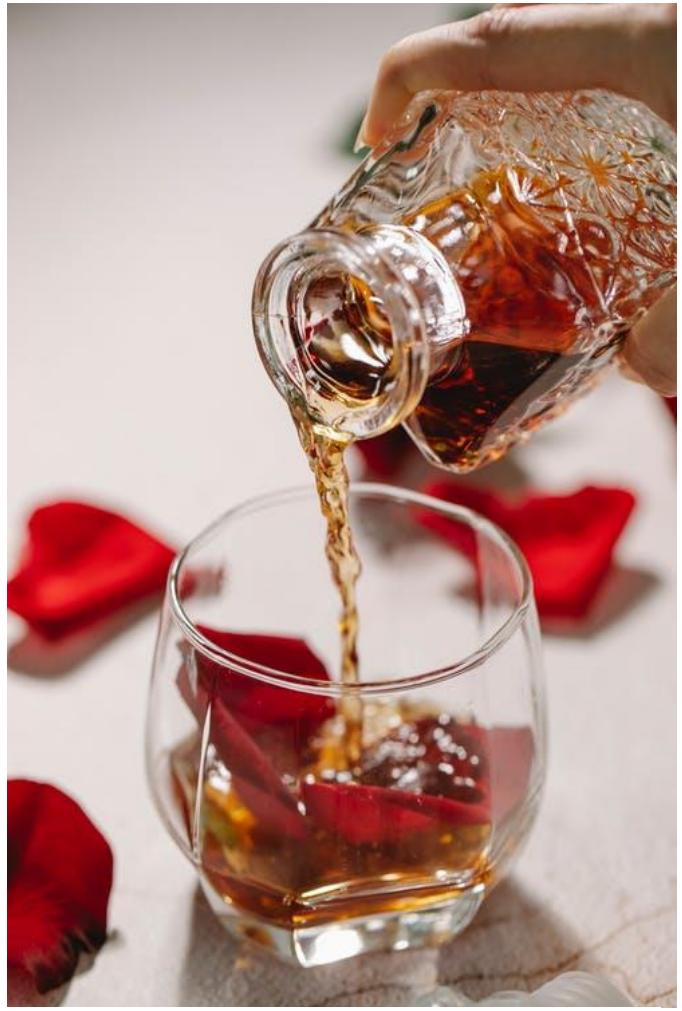

Crop person pouring alcohol into glass with petals · Free Stock Photo (pexels.com)

Risiko for negative helsekonsekvenser av alkoholbruk blant eldre

Aldring og helse
Nasjonalt senter

- Økt risiko for hjerte- og karsykdommer [32]
- Økt risiko for kreft [33]
- Økt risiko for kognitiv svikt og demens [8, c, d]

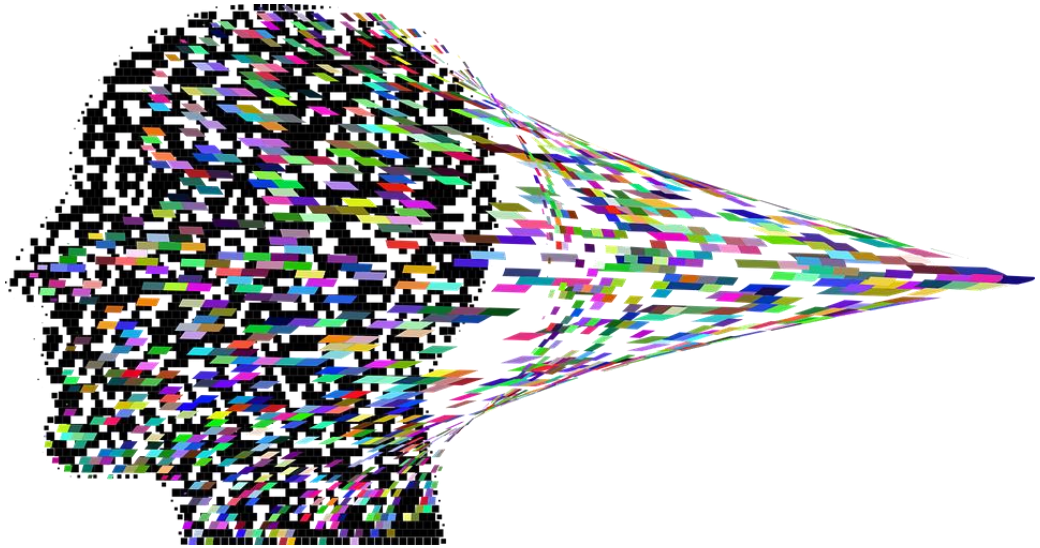

Man Human Mental Health - Free vector graphic on Pixabay

Hjertesykdommer - NHI.no

Mangel på standardisering

Aldring og helse
Nasjonalt senter

- Internasjonalt er det mangel på en standardisering av hvordan undersøke og definere alkoholinntak blant eldre [23].
- Ingen internasjonal standard på antall gram alkohol i en standard drink eller alkoholenhet [24-26].
  - USA: 1 standard drink = 14 gram alkohol
  - Storbritannia: 1 alkoholenhet = 8 gram alkohol
  - Norge: 1 alkoholenhet = 12 gram alkohol

Referanse bilde: Nye markører for påvisning av alkoholbruk | Tidsskrift for Den norske legeforening (tidsskriftet.no)

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Retningslinjer og definisjoner på alkoholbruk

- Retningslinjer på alkoholbruk blant eldre:
  - USA: Anbefaler at menn og kvinner over 60 år som er friske og ikke tar medisiner ikke bør drikke mer enn 7 drinker per uke, og ikke mer enn 2-3 drinker i løpet av en dag [35].

- Definisjon av binge drikking for den generelle voksne befolkningen:
  - USA/NIAAA: Å drikke ≥ 5 drinker blant menn og ≥ 4 drinker blant kvinner i løpet av ca. to timer [39].

NIAAA = National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism

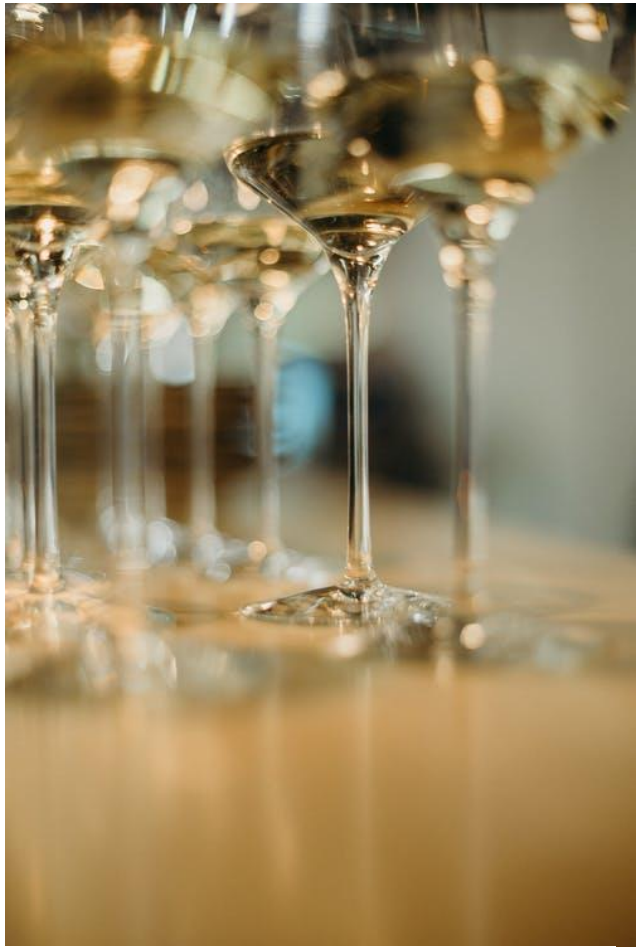

Clear Wine Glasses · Free Stock Photo (pexels.com)

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Anbefalte definisjoner på tre ulike drikkemønster

1. Livslang avholdenhet (lifetime abstainer):
   - En person som aldri har drukket alkohol i hele sitt liv.
2. Avholdende nå, men drakk alkohol tidligere (former drinker):
   - En person som tidligere drakk alkohol, men som ikke har drukket alkohol de siste 12 månedene.
3. Nåværende alkoholbruk (current drinker):
   - En person som drikker alkohol en gang i året eller mer [24, 43, 45].

Close up of Wineglasses in a Row · Free Stock Photo (pexels.com)

Spørreskjemaer til bruk i alkoholforskning [24, 44]

1. Mengde- og frekvens spørreskjema

(QF = quantity-frequency questionnaire)

- 2 spørsmål: 1 spørsmål om drikkefrekvens og 1 spørsmål om hvor mange alkoholenheter du drikker vanligvis på en dag du drikker alkohol.

2. Gradert mengde- og frekvens spørreskjema

(GQF = graduated quantity-frequency questionnaire)

- 6 spørsmål hvor det blir spurt om drikkefrekvens og hvor ofte du drikker ulike mengder med alkoholenheter i løpet av en dag.

3. Drikkespesifikt mengde- og frekvens spørreskjema

(BSQF = beverage-specific quantity-frequency questionnaire)

- 18 spørsmål hvor det blir spurt om drikkefrekvens og mengde av inntak av ulike alkoholholdige drikker, som for eksempel øl, vin og brennevin.

Spørreskjemaer til bruk i alkoholforskning [24, 44, 47]

4. Hvor mye har du drukket totalt de siste 7 dagene?

5. Hvor mye drakk du ved siste drikkeepisode?

6. Hvor mye drakk du dagen før intervjuet?

Spørsmål om drikkefrekvens

Anbefales å bruke forhåndsdefinerte kategorier [24]:

- Hver dag
- 5-6 ganger i uka/nesten hver dag
- 3-4 ganger i uka
- 1-2 ganger i uka
- 2-3 ganger i måneden
- 1 gang i måneden
- 7-11 ganger i året
- 4-6 ganger i året
- 2-3 ganger i året
- En gang i løpet av siste år
- Ikke drukket alkohol siste år
- Aldri drukket alkohol i hele mitt liv

Spørsmålstegn Spørsmål Svar - Gratis bilde på Pixabay

Anbefalinger

- **Anbefalt å definere:**
  - Drikkemønster
  - Volum på alkoholinntak
  - Forekomst av risikofylt alkoholbruk [24, 25]

- **Anbefalt spørreskjema:**

- Et utvidet mengde- og frekvens spørreskjema med tre spørsmål:
  1. Spørsmål om avholdenhet (hele livet eller siste 12 måneder) og drikkefrekvens.
  2. Spørsmål om volum: Hvor mye drikker du vanligvis på de dagene du drikker alkohol?
  3. Spørsmål om binge drikking: Hyppigheten av binge drikking i løpet av siste 12 måneder [24].

Sjekkliste Utklippstavle - Gratis bilde på Pixabay

Bruk av screeningsverktøy for å avdekke alkoholrelaterte problemer

Aldring og helse
Nasjonalt senter

- **Anbefalte screeningsverktøy**
  - AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test): 10 spørsmål [24, 43]
  - AUDIT-C: kortversjon av AUDIT, 3 første spørsmålene fra AUDIT [50]
  - CAGE (Cut, Annoyed, Guilty, and Eye-opener): 4 spørsmål [e]
  - CARET (Comorbidity Alcohol Risk Evaluation): Inkluderer spørsmål om helsetilstand og bruk av legemidler [132]

SPØRRESKJEMA - Bing images

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Recall periode

- Lengden tilbake i tid deltakerne blir spurt om sitt alkoholbruk, blir kalt for en recall periode.
- Recall perioden kan variere fra dagen før intervjuet til å gjelde hele livet.
- WHO anbefaler en recall periode på 12 måneder.
- Ved bruk av kortere recall perioder kan deltakere som er periodedrikkere med et høyt alkoholinntak bli misklassifisert som avholdende [24, 26, 45].

Menneskelig Hode Mann - Gratis vektorgrafikk på Pixabay

WHO = Verdens Helse Organisasjon

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Mål for vår systematiske review

- Målet var å undersøke hvilke metoder som er blitt brukt i ulike epidemiologiske studier for å undersøke alkoholbruk og definere ulike drikkemønster blant eldre.

Mål Pil Midt I Blinken - Gratis vektorgrafikk på Pixabay

PLOS ONE

Sverre Bergh

Geir Selbæk

Aud Johannessen

Anne-S. Helvik

Fotograf: Martin Lundsvoll

RESEARCH ARTICLE

A systematic review of self-report measures used in epidemiological studies to assess alcohol consumption among older adults

Kjerstin Tevik[1,2]*, Sverre Bergh[2,3], Geir Selbæk[2,4,5], Aud Johannessen[2,6], Anne-S. Helvik[1,2]

1 Department of Public Health and Nursing, Faculty of Medicine and Health Sciences, Norwegian University of Science and Technology (NTNU), Trondheim, Norway, **2** Norwegian National Advisory Unit on Ageing and Health, Vestfold Hospital Trust, Tønsberg, Norway, **3** Research Centre for Age-related Functional Decline and Disease, Innlandet Hospital Trust, Ottestad, Norway, **4** Department of Geriatric Medicine, Oslo University Hospital, Oslo, Norway, **5** Institute of Clinical Medicine, Faculty of Medicine, University of Oslo, Oslo, Norway, **6** Department of Health, Social and Welfare Studies, Faculty of Health and Social Sciences, University of South-Eastern Norway, Vestfold, Norway

* kjerstin.e.tevik@ntnu.no

Metode

- **Søke strategi og studieutvalg**
  - Vigdis Knutsen ved biblioteket til Aldring og Helse gjennomførte systematiske søk i ulike databaser:
    - MEDLINE, PubMed, PsycINFO, EMBASE og CINAHL.
  - Inklusjonskriterier:
    - Artikler publisert fra 2009 til 2021.
    - Observasjonsstudier med et kvantitativt design.
    - Gjennomsnittsalderen på deltakerne ≥ 65 år.
    - Metodebeskrivelse av hvordan alkoholbruk hadde blitt undersøkt og definert.
    - Selv-rapportert alkoholbruk.

Vigdis Knutsen

Fotograf: Martin Lundsvoll

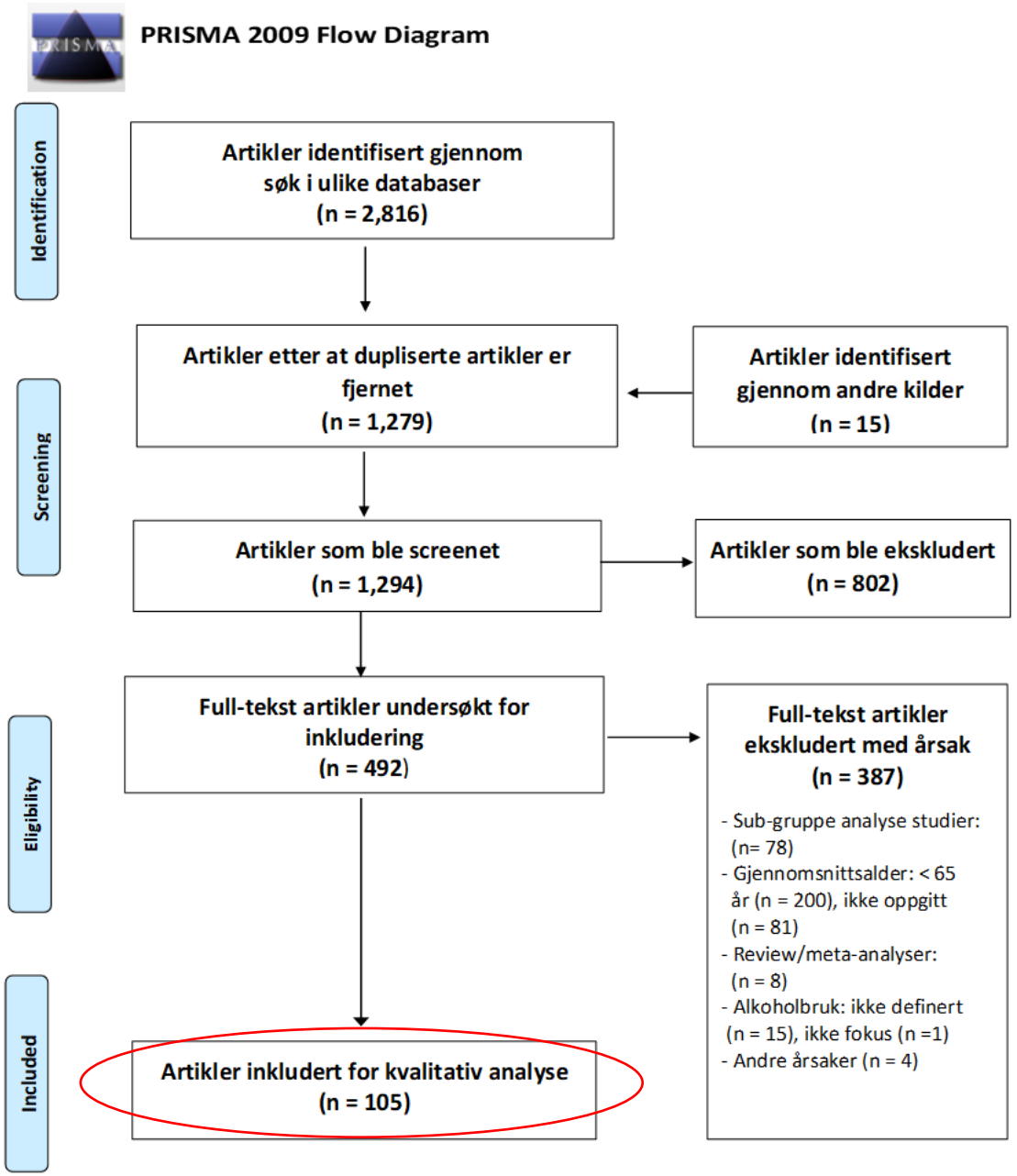
PRISMA 2009 Flow Diagram
Identification
Screening
Eligibility
Included
Artikler identifisert gjennom søk i ulike databaser (n = 2,816)
Artikler etter at dupliserte artikler er fjernet (n = 1,279)
Artikler identifisert gjennom andre kilder (n = 15)
Artikler som ble screenet (n = 1,294)
Artikler som ble ekskludert (n = 802)
Full-tekst artikler undersøkt for inkludering (n = 492)
Full-tekst artikler ekskludert med årsak (n = 387)
- Sub-gruppe analyse studier: (n= 78)
- Gjennomsnittsalder: < 65 år (n = 200), ikke oppgitt (n = 81)
- Review/meta-analyser: (n = 8)
- Alkoholbruk: ikke definert (n = 15), ikke fokus (n =1)
- Andre årsaker (n = 4)
Artikler inkludert for kvalitativ analyse (n = 105)

Resultater

- 1. Hvilke måter ble brukt for å spørre om bruk av alkohol?
- 2. Hvordan ble alkoholinntaket målt?
- 3. Hvordan ble en alkoholenhet/standard drink definert?
- 4. Hvordan ble ulike drikkemønster definert?

Banner Topptekst Spørsmålstegn - Gratis bilde på Pixabay

1. Hvilke måter ble brukt for å spørre om bruk av alkohol?

Metode	Antall studier
QF: Mengde- og frekvens spørreskjema	34
BSQF: Drikkespesifikt mengde- og frekvens spørreskjema	6
GQF: Gradert mengde- og frekvens spørreskjema	1
Screeningsverktøy	21
Diagnostiske verktøy	4
Retningslinjer for alkoholbruk	11
Spurte om alkoholvolum	32
Spurte om drikkefrekvens	16
Spurte om binge drikking	18
Andre forskjellige måter	7

2. Hvordan ble alkoholinntaket målt?

Måleenhet	Antall studier
Volum: Standard drinker/drinker/alkoholenheter/ «beverages» per dag, uke, drikkeepisode eller måned	78
Volum: Gram alkohol per dag, uke eller drikkeepisode	30
Drikkefrekvens: Dager/ganger per uke, måned eller år	20
Skår på screeningsverktøy eller diagnostiske kriterier	23

3. Hvordan ble en alkoholenhet/drink definert?

Land	Antall gram i en alkoholenhet/drink	Antall studier
Storbritannia, England	8 gram	N = 5
Australia, Spania, Irland, Korea, Nederland, Tyskland	10 gram	N = 16
Finland, Sverige, Danmark, USA	12 gram	N = 8
Brasil	13 gram	N = 1
Australia, Island, USA	14 gram	N = 6
Nigeria	15 gram	N = 1
Japan	20-23 gram	N = 3
Kina	50 gram	N = 1

4. Hvordan ble ulike drikkemønster definert?

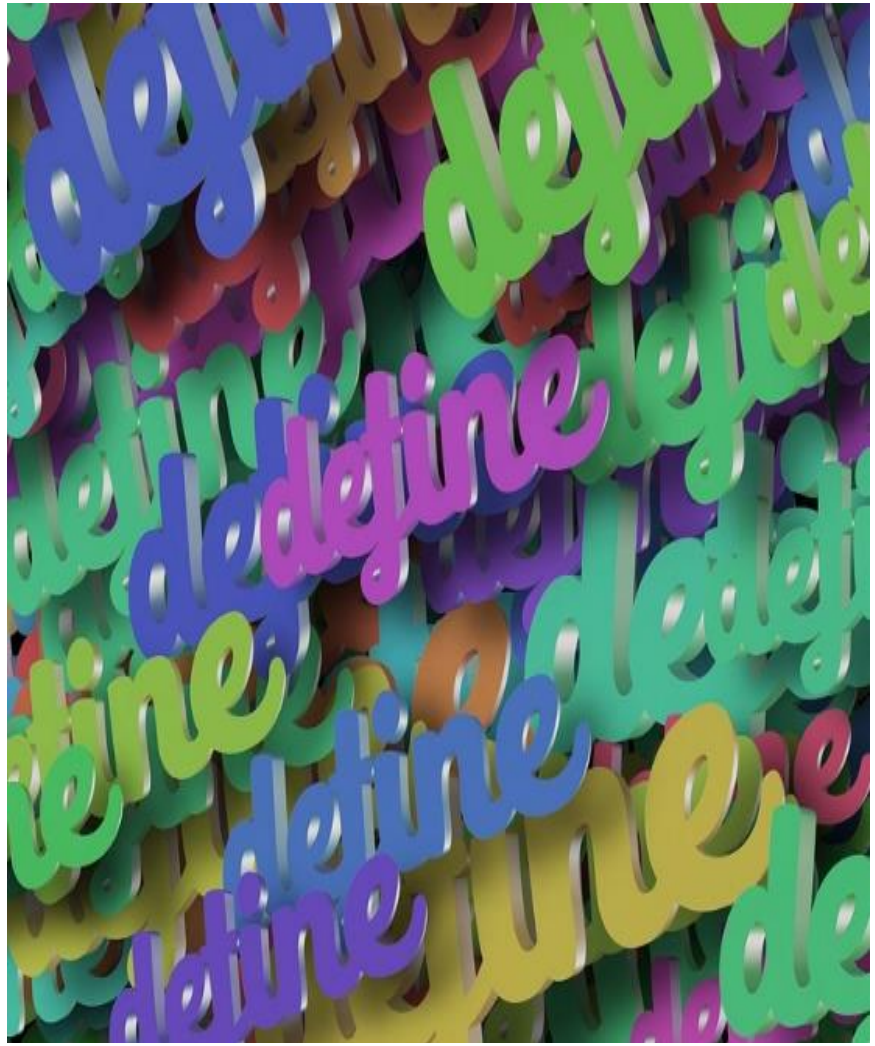

Definere Definisjon Fastslå - Gratis bilde på Pixabay

- **Total avholdenhet fra alkohol:**
  - 7 forskjellige definisjoner
- **Nåværende alkoholbruk:**
  - 12 forskjellige definisjoner
- **Risikofylt alkoholbruk:**
  - 21 forskjellige definisjoner
- **Binge drikking:**
  - Vanligste definisjon: Å drikke ≥ 5 alkoholenheter ved en anledning i løpet av de siste 30 dagene.

Oppsummering

- 105 studier ble inkludert.
- Avdekket 19 forskjellige drikkemønster.
- Stor variasjon i hvordan hvert drikkemønster ble definert.
- Av spørreskjema var et mengde- og frekvens spørreskjema (QF) mest brukt.
- Av screeningsverktøy var AUDIT og AUDIT-C mest brukt.

Wines Bottles Caps Bottle - Free photo on Pixabay

Oppsummering

Aldring og helse
Nasjonalt senter

- Per i dag finnes ingen konsensus på en felles metode for å undersøke, definere og måle alkoholbruk blant eldre.

- Epidemiologiske studier på alkoholbruk blant eldre bør definere følgende drikkemønster:
  - avholdenhet fra alkohol hele livet (lifetime abstainers)
  - tidligere alkoholbruk, men nåværende avholdenhet (former drinkers)
  - nåværende alkoholbruk (current drinkers)
  - risikofylt alkoholbruk (risk drinking)
  - binge drikking (høyt alkoholinntak over kort tid)

- Standardiserte og valide definisjoner på risikofylt alkoholbruk og binge drikking bør utvikles.

Definisjon Mann Finger - Gratis foto på Pixabay

Hvordan kartlegge og snakke med den eldre i klinisk praksis?

- Screening
  - AUDIT [24, 43], AUDIT-C [50], CAGE [e], CARET [132]
- Pragmatisk case finding [f]
  - Snakke om alkoholbruk når det er relevant for pasienten.
- Den gode samtalen
  - Fokus på helsegevinst.
  - Normalisere å snakke med de eldre om alkohol.

Kontor Virksomhet Arbeid - Gratis vektorgrafikk på Pixabay

Litteratur

Aldring og helse
Nasjonalt senter

Referansene referert til med tall i presentasjonen, finner dere artikkelen (lenke til artikkel):

A systematic review of self-report measures used in epidemiological studies to assess alcohol consumption among older adults | PLOS ONE

Referanseliste over referanser referert til med bokstaver i presentasjonen:

a. **Stelander, L. T.,** Høye, A., Bramness, J. G., Wynn, R., & Grønli, O. K. (2022). Sex differences in at-risk drinking and associated factors-a cross-sectional study of 8,616 community-dwelling adults 60 years and older: the Tromsø study, 2015-16. *BMC Geriatr*, *22*(1), 170. https://doi.org/10.1186/s12877-022-02842-w

b. **Støver M**, Bratberg G, Nordfjærn T, Krokstad S. Use of alcohol and prescription drugs among elderly (60+) in Norway. The HUNT Study, Norway; 2012.

c. **Ridley NJ**, Draper B, Withall A. Alcohol-related dementia: an update of the evidence. *Alzheimers Res Ther* 2013;5(1):3. doi: 10.1186/alzrt157.

d. **Livingston G**, Huntley J, Sommerlad A, et al. Dementia prevention, intervention, and care: 2020 report of the Lancet Commission. *Lancet* 2020;396(10248):413-46. doi: 10.1016/s0140-6736(20)30367-6.

e. **Ewing JA**. Detecting alcoholism. The CAGE questionnaire. JAMA 1984;252:1905–7.

f. **Lid TG**. Addressing alcohol in general practice [dissertation]. Bergen, Norway: University of Bergen; 2016.